

Nardaniye Hanım Masalı'nı Psikanalitik Halk Bilimi Kuramı Çerçevesinde İnceleme Denemesi

Elçin YAYLA*

Ankara Hacı Bayram Üniversitesi

Özet

Türk masallarının içinde, ya olağanüstü canlılar olan devler, periler, cinler ya dostluklarıyla insanların yardımına koşan hayvanlar ya da ayın on dördü kadar güzel bir kızla onu alt etmek isteyen bir düşman ve o ayın on dördü kadar güzel kıza âşık yakışıklı şehzade vardır. Padişahların, şehzadelerin, güzel kızların, peri kızlarının, kısacası masal kahramanının yolculuğu vardır. Zorluklar ve sınanmalarla dolu bu yolculuğun başarıyla tamamlanması kahramanı olgunlaştırır. Kahramanın başından geçen olaylar aslında o masalın anlatıldığı toplumun bilinçaltında yatan olayları ve tabuları işaret etmektedir. Bu makalede bir Türk masalı olan ve Pertev Naili Boratav'ın Kars'tan derlemiş olduğu Nardaniye Hanım Masalı, Freud ve takipçilerinin benimsemiş oldukları psikanalitik kurama göre incelenecektir. Freud'un psikanalitik kuramı halk bilimi çalışmaları içerisinde yer edinmiş ve halk bilimi ürünleri psikanalitik halk bilimi kuramları ışığında da okunmaya başlamıştır. Bu kuram diğer halk bilimi kuramlarına göre kişilik gelişimine daha fazla önem veren bir kuramdır. Bir halk bilimi ürününün yaratıcısının deneyimleri ve kişilik özellikleri, ortaya konan eser üzerinden okunmaktadır. Rüyalarda ve mitlerde olduğu gibi masalarda da simgesel dil bulunmaktadır. Masalın seyrinde, olağanüstülükler içerisinde normal görülen nesnelere ve simgelerin altında yatan psikolojik anlamlar vardır. Masalda bulunan ağaç, dere, kamış, altın tabut, testi, yılan, kamış vs gibi metaforlar simgeledikleri anlamlar doğrultusunda psikanalitik bir okumayı olanaklı kılmıştır. Yapılan bu çalışmanın amacı da halkın kolektif bilinçaltını yansıtan halkbilimi ürünlerinden biri olan masalarda, cinsel simgelerin nasıl kullanıldığı ve Freud'un kuramının Türk masallarından biri olan Nardaniye Hanım Masalı'na uygulanabilirliğini ölçmeye çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler

Masal, Halk Bilimi, Nardaniye Hanım, Psikanalitik Kuram, Freud.

Abstract

In Turkish fairy tales, there are either giants, fairies, gins who are extraordinary creatures or animal friends running to aid for people, or a very beautiful girl and an enemy

who wants to defeat her, and a prince in love with this very beautiful girl. Sultans, princes, beautiful girls, fairy girls... In short the fairy tale character has a journey. Successful completion of this journey which is full of challenges and tests will mature the fairy character. In fact, the events which the fairy character experienced points to the events and taboos lying in the subconsciousness of the society in which the tale is told. In this article Nardaniye Hanım Tale, a Turkish tale compiled by Pertev Naili Boratav from Kars, will be examined according to the psycho-analytic theory adopted by Freud and his followers. Freud's psychoanalytic theory was included in folklore studies, and folklore products began to be read in the light of psychoanalytic folklore theories. This theory gives a lot more importance to personality development than other folklore theories. The experiences and personality traits of the creator of a folklore product, are read through the work that created. Like in dreams and myths, there is symbolic language in fairy tales. In the course of the fairy tale, there are psychological meanings that underlie the objects and symbols that are seen as normal within the extraordinary. Metaphors in the fairy tale such as trees, streams, reeds, golden coffins, jugs, snakes etc. have made it possible to read the fairy tale psychoanalytically. The aim of this study is to evaluate how sexual symbols are used in folk tales which reflects the collective subconscious of the people and to apply the Freud's theory to Nardaniye Hanım Tales, one of the Turkish tales.

Keywords

Tale, Folklor, NardaniyeHanım, Psychoanalytic Theory, Freud.

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Üniversitesi, elcinkrnm@gmail.com

GİRİŞ

Psikanalitik halk bilimi kuramı; düşler, mitler, efsaneler ve masallar gibi halk bilimi ürünlerini inceleyen ve toplumda, bireyde bulunan bazı aksaklıkları ve bastırılmış dürtüleri bu halk bilimi ürünleri yardımı ile açığa çıkarmaya çalışan bir kuramdır. Halk bilimi ürünlerinin kaynağını psikolojik oluşlarla açıklayan Psikanalitik okulun kurucusu Sigmund Freud'dur. Freud; rüyalar, mitler ve efsanelerin ortak cinsel bilinçaltı yapılarını taşıdığını düşünerek rüya kuramını geliştirmiştir. "Freud'un rüyalar kuramını geliştirmesi, bunun yalnızca bir rüyalar kuramı olmasından çok daha önemliydi. Freud bu bakış açısıyla psikanalizin yöntemi olan *özgür çağrışım* anlayışını geliştirdi" (Craib, 2004: 52). Freud ve takipçileri yaptıkları incelemelerde olayları cinsel organlarla ve cinsel organla birleşmenin simgeleri olarak düşünmüş ve halkın ürünlerinde bu cinsel çağrışımların izlerini aramıştır.

Sigmund Freud'un okulundan önce Wilhelm Wundt Okulu, halk bilimi ürünlerini toplumsal ve sosyal psikolojiye atıfta bulunarak incelemeye başlamıştı. *Wundt "Milletlerin Psikolojisi (1912) adlı eserinde değişik toplumların mit ve masallarını tahlil ederek pek çok dini ve edebi olguların insan zihninin spesifik psikolojik şartlarında ve adeta dünyanın yaratılışına benzer bir şekilde yaratıldığı sonucuna vardı. Wundt'un takipçisi Von der Leyen bu fikri bilinçaltı ve yarı bilinçaltı terimlerini de kullanarak neredeyse bütün halkbilimi unsurlarının yegâne yaratılış nedeni olarak genelledi. Doğal olarak, böylesine ucu açık ve içe dönük bir genellemenin yaygın olarak (Sokolov 1966: 95) halkbilimi çalışmalarında kabul edilmesi mümkün olmadı (Çobanoğlu, 2008: 153).*

"S. Freud ismiyle ilişkilendirilen psikolojik kuramlar, insanın ruhsal yaşamının dışarıdan bakıldığında birbiriyle alakalı olmayan yönlerine kadar uzanır. (...) Psikanalitik

yöntemin aşamalı olarak detaylandırılması rüyalarla ilgili bir araştırma yapılmasını gerekli kılmıştı. (...) Freud, insan ruhunun geçmişte heterojen olan bu ürünlerini ortak bir bakış açısından ele almıştır. Hepsinin ortak yönü bilinç dışı, çocuklukta ruhsal yaşam ve cinsellikle ilgili olmasıdır. Hepsi bireyin bir arzusunu gerçekleştirilmiş olarak temsil etme eğilimine sahiptir ve bu amaca hizmet eden temsilin araçlarıdır" (Abraham, 2017: 7-8).

Bireysel fantezi ürünlerinin yanı sıra bireyin fantezisine atfedilmeyecek ürünler de mevcuttur. Bu noktada böyle bir türün yapıları olarak mit ve efsanelerden bahsedilebilir. Bahsi geçen efsane ve mitler anonim olsa da "destan ve efsanelerde, halk fantezileri ifade bulur". Karl ABRAHAM, "Rüyalar ve Mitler" adlı eserinde "... bizim önerdiğimiz çalışma mitleri bireysel psikolojinin fenomenleriyle, özellikle de rüyalarla karşılaştırmaya yönelik bir girişimdir. Freud'un öğretilerinin, geniş açıdan bakıldığında, mit psikolojisine uygulanabileceğini ve hatta destanların anlaşılması için tamamen yeni bir zemin oluşturma niteliğinde olduğunu kanıtlar niteliktedir" demiştir (Abraham, 2017: 9). Çalışmasını bitirirken "Bireylerin ve Halkların Ruhsal Yaşamlarındaki Belirleyici Güçler" adını verdiği bölümde, çocuğun bebeklik döneminde geliştirdiği eğilimlerin, daha sonraki psişik işleyişin ilk belirleyicisinin bu eğilimler olduğu söylenmektedir. "Çocuk, eğilimini özel canlılar ve cansız nesnelere üzerine iletir ancak eğitimin, ortamın vb. etkisi de kendini göstermeye başlar ve özellikle cinsel olanlar başta olmak üzere doğal duygularının bir kısmını bastırması için onu kayıt altında tutarlar. Daha sonra doğuştan gelen eğilimler, bastırılmış cinsel çocuksuluk üzerinde güçlü bir belirleyici etki gösterirler. Çocuğu ruhsal malzeme, fantezinin tüm yapılarında kendini belli eder. (...) Freud, bastırmanın ve bastırılmış ruhsal malzemenin belirleyici etkilerinin önemini gören ve bunların değerini layıkıyla takdir eden ilk kişidir (Abraham, 2017: 98).

Bastırma, günlük hayattaki unutmama, hatırlama veya yaratılan bir folklor ürününde açığa çıkmaktır. İçsel bastırmanın dışa vurumu da semboller yardımıyla olur. Freud'un görüşüne göre sembollerin ifadesi, yılanın erkek cinsel organına dönüşmesi, bir kutu veya oyuncağın da kadın cinsel organına dönüşerek ortaya çıkmasıdır.

Bu makalede Nardaniye Hanım Masalı'nda, Freud'un cinsel anlamlar yüklediği bazı sembollere değinilerek, psikanalitik kuram üzerinden açıklanacak; ardından bilinçaltı ve bilinçdışı olguların belli dönemlerde su yüzüne çıkması ve bu masala nasıl yansıdığı üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

"Freud, benliğin yalnızca yüzeyde görülebilen olduğu varsayımını tartışmaya açmış, kişilik ve zihinsel işlevlerin daha önce düşünüldüğünden çok daha karmaşık olduğunu ileri sürmüştür. Öncelikli bilinçli akıl ile gizli ya da bilinçaltı akıl arasında temel bir ayrım bulunduğunu savunmuştur. Bunlar sürekli etkileşim içindedir. Bu iki düzeyin yanı sıra, ruhta (psyche) id, ego ve süperego olarak bir dağılım vardır. Bu terimler beynin anatomisinin somut parçalarından çok, benliğin farklı yönlerini ifade eder.

- İd; anında tatmin bekleyen çeşitli ilkel içgüdüler alanıdır.
- Ego ise tutarlı bir benlik hissinin korunmasını sağlar ve gerçeğe uyum gösterir. Mantık ve sağduyunun temelini oluşturur.
- Vicdan ve ahlak duyguları süperego'da bulunabilir. Süperego, toplumdan, özellikle de ebeveyn sosyalizasyon ve otoritesinden edinilir" (Smith, 2007: 274-275).

İd, insanın sürekli kaçındığı ancak engel olamadığı tarafını yansıtmaktadır. Süperego ise idin tam tersine mükemmeliyetçi bir yapıya sahiptir. Ego bu iki güdüsel

tutumun yanında günümüz anlamının dışında id ve süperego arasındaki dengeyi sağlamaktadır. Ego insanın toplumda yaşayabilmesi için gerekli olan güdülenmedir.

Freud'un kişilik gelişimi kuramına göre birey, çocuklukta yaşadığı psikolojik rahatsızlıklarını yaşamının ileriki safhalarına taşır. İnsanların davranışlarının arkasında cinsel bir faktör arayan Freud, bireyin kişilik gelişimini etkileyen en önemli etken olarak psikoseksüel faktörü görmüştür. Psikoseksüel gelişimin ilk basamağı oral dönemdir. Bu dönem, doğumdan başlayarak 1-1,5 yaşına kadar olan süreçtir. Oral dönemde haz bölgesi ağızdır ve bebek meme emme yoluyla doyuma ulaşır. İkinci gelişim basamağı ise anal dönemdir. Anal dönem çocuğun dışkılama yoluyla haz almasına karşılık gelmektedir. Bu dönem 1-1,5 yaş ile 3 yaş arasındaki süreci kapsar. Üçüncü gelişim basamağı fallik dönemdir. Fallik dönem, 3-5 yaşın bitimine kadar olan süreçte yer alır. Bu dönemde haz bölgeleri cinsel uzuvlardır. Hem kendi cinsel uzuvlarını hem de karşı cinsin cinsel uzuvlarını tanımaya yatkın oldukları bir dönemdir. Bu dönemde Oedipus karmaşası yaşanır. Erkek çocuk, anneye; kız çocuk ise babaya karşı aşırı ilgi duyar. Bu dönem, Freud'un üzerinde durduğu ve kuramının şekillenmesinde önemli bir yeri kaplayan dönemdir. Birey bu dönemde Oedipus karmaşasını atlatamazsa sağlıklı bir kişilik gelişimi süreci yaşayamamaktadır ve bu durum nevrozlar ve saplantılar olarak dışa çıkacaktır. 6-11 yaş arasındaki dördüncü gelişim süreci ise latent yani gizil dönemdir. Cinsel olaylarda geçici durgunluk dönemidir. Birey bu dönemde daha çok hemcinsleri ile arkadaşlıklar kurar ve gruplaşma olarak gelişen arkadaşlıklar bu dönemde başlar. 11-13 yaş arasındaki beşinci gelişim basamağını kapsayan dönem de genital dönemdir. Bu dönemde cinsel dürtüler başta olmak üzere bazı dürtülerin gücü çoğalır (MEGEP, 2009: 10-13).

1. *Masal ve Masal Anlatıcıları*

Masal Türk Dili ve Edebiyat Ansiklopedisi'nde şöyle tanımlanmaktadır: “Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda *yedi, içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana* gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kaydı olmayan bir sözlü anlatım türüdür” (Seyidoğlu, 1985: 149). İngilizcede ise masalın “Halk Masalı (Folktale)” olarak kapsamlı bir şekilde kavramlaştırıldığı görülmektedir. Bu çeviri bir bakıma masal ile halk arasındaki etkileşimi de yansıtmaktadır.

Masallarda olaylar gerçeküstü veya gerçeğe yatkın olabilir. İkisinde de vakit hızlı geçer. Onların muhtevaları aynı kalsa da masal anlatıcısının hafızasına girdikten sonra yeniden şekillenirler. Anlatıcı, masalın gezip dolaştığı yörelerden kendine kattığı özelliklere yenilerini ekler. Bu ekleme durumunda masal artık anlatıcısının ruh halini ve yaşam deneyimlerini taşıyor demektir. “... her halk bilgisi ürünü gibi masal da anlatıcısının biyografisi, hayata bakışı, belirli olaylar karşısındaki duruşu, yaşadığı sosyal çevre ve şartlarla ilişkilidir ve masal anlatıcısı, masala bu özellikleri mutlaka yansıtır. Dahası masal anlatımı sadece bir metin aktarımı değil, bir gelenek çerçevesinde belirli işlevleri yüklenen sosyal ve iletişimsel bir olaydır ve anlatıcının sesini kullanışı, jest ve mimikleri ve de dinleyicilerin tepkilerini de içeren bir süreçtir” (Gültekin, 2014: 46). Buradan hareketle anlatıcıların kendi hayatlarından parçalar katmaları anlatının yerelleşmesini sağlıyor ve aynı zamanda masala psikolojik özellikler de katıyor diyebiliriz.

Ayrıca masallar tüm bu etkileşimler içerisinde olgunlaşırken bize geçmiş zaman yaşamlarının yeniden yorumlanmasını ve masalın imgesel dile nasıl teslim edildiğini göstermektedir.

2. *Masalın İncelemesi*

Rüyalarda ve mitlerde olduğu gibi masalarda da simgesel dil bulunmaktadır. Masalın seyrinde, olağanüstülükler içerisinde normal görülen nesnelere ve simgelerin altında yatan psikolojik anlamlar vardır.

İncelenen motifler ve simgeleşmiş unsurları daha iyi anlatabilmek için masalın kısa özetini vermek yerinde olacaktır.

Boratav'ın derlemiş olduğu Nardaniye Hanım Masalı kaynak alınarak şu şekilde motif ve şekil yapısı incelenebilir.

Nardaniye'nin babasının evleneceği kişiyi, babasının değil de Nardaniye'nin seçmesi, psikanalitik bir değer taşımaktadır. Nardaniye'nin, cinsel farklılıkları algılamaya başladığı preödüpal dönemde yani Freud'un fallik dönem olarak adlandırdığı dönemde sevgi nesnesi olarak babasını görmesi ve annesini kurtulması gereken, aradan çekilmesi gereken kişi olarak gördüğü dönemde babasına duyduğu sevgiden ya da aşktan kaynaklandığı düşünülebilir.

Kişiler, bu tip his ve arzularını toplumun kabul etmeyeceğini bildikleri için bastırırlar ve yöneltirler. Nardaniye burada herhangi bir evlenmeden dönüş olmadığını anlayınca kendini karar verici kişi, babası hakkında karar veren kişi olarak görmüştür. Babasının evlenmesine karşı çıkmasa da evleneceği kişiyi seçme yetkisinin kendinde olmasını istemiştir ve bu yetiyi kendisinde görmüştür. Bu, Nardaniye'nin egosunu besleyen nedenlerden biridir.

Üvey annenin Nardaniye'den kurtulma planındaki metaforlar psikanalitik açıdan incelenecek olursa; masalda üvey anne hem gittikçe güzelleşen Nardaniye'yi hem de baba kızın birbirine olan sevgisini kıskanmaya başlar. Nardaniye'yi hayatlarından çıkarmak için de kötü bir plan hazırlar. Üvey anne, bayram günü Nardaniye'nin arkadaşları ile kırlarda oynaması için babasından izin alır ve Nardaniye'ye de ona börek yapıp getireceğini söyler. Bunun üzerine Nardaniye, arkadaşlarının yanına gitmiştir ve üvey anne de zehir gibi tuzlu börekleri ve içinde ufacık bir yılan bulunan buz gibi bir testi suyu hazırlamaya koyulur. Nardaniye önce zehir gibi börekleri yiyecek arkasından da içinde yılan bulunan bir testi suyu içecek ve bu yılan gün geçtikçe Nardaniye'nin karnını büyütecektir. Bu sayede de üvey anne, kızın babasına kızının hamile kaldığını söyleyip kızdan kurtulacaktır.

Üvey annenin Nardaniye'yi kıskanmasının sebebi Freudyan bir bakış açısıyla söylenecek olursa, üvey annenin çocukluğunda babasına duyduğu aşkı yani Jung'un söylemiyle Electra kompleksini açığa çıkarmıştır. Nardaniye çok güzeldir ve babası onun için tek erkektir. Üvey annenin, Nardaniye'nin babası tarafından çok sevilmesini ve ilgi görmesini kaldıramaması bu yüzdendir.

Nardaniye masalda 12-13 yaşlarında güzel bir kız olarak verilmektedir. Bu yaştaki çocuklar Freud'un genital evre olarak adlandırdığı kişilik gelişim evresine denk gelmektedir. Bu yaştaki çocuklar fizyolojik olgunluğa ulaşmış çocuklardır ve bazı hormonlarının yanında cinsel hormonlarının da güçlü bir gelişimde olduğu dönemdedirler. Bu dönem onun için arkadaşlıkları kurma, grup etkinliklerine katılma isteğinin olduğu, karşı cinsle olumlu ilişkiler kurma, yuva kurma ve çocuk sahibi olma arzusunun belirlediği

dönemlerdir. Kişi bu dönemde özerk hareket etmeye başlar ve bu özerkliği sağlarken bilinç dışındaki ana-baba kavramlarında değişiklikler yapmak durumundadır. Kişi anne-baba otoritesinden sıyrılıp kendi kişiliğini oluşturmaya çalışırken bazı bunalımlara düşüp hatalar yapabilir.

Nardaniye'nin kırlara tek başına, yanında onun namusunu koruyacak kimse olmadan gitmesi, özünde masum bir hatadır; fakat sonuçları, üvey anne tarafından hazırlanmış büyük bir ayrılışa sebebiyet vermiştir. Kırlar, genç kızlar için tek başına gidilmesi yasaklı yerlerdir. Genç kızların gitmemesi gereken yasaklı mekânlar bellidir. Bu yerlerin yasaklı olmasını Özünel şu şekilde açıklamıştır: *"Bekâretini ve namusunu korumakla yükümlü genç kızların ev dışına çıkışları toplumsal denetim mekanizmaları tarafından belirlenmektedir. Bu mekânlar arasında mesire yerleri, kırlık alanlar ve hamamlar sıralanabilir. Osmanlı döneminde kadınların kamusal mekâna çıktıkları açık alanlar olma özellikleriyle göze çarpar. Bu tür mesire yerlerinde kızlar ev dışındaki erkeklerle karşılaşma imkânı bulurlar. Suraiya Faroqhi, Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam adlı eserinde özellikle kadınların ahbablık etmek için mesire yerlerini tercih ettiklerinden söz eder. Her kentin çevresinde bulunan ağaçlıklı kırlık mekânlar 17. yüzyıldan itibaren kadınlar arasında tercih edilen mekânlar olma özelliği göstermiştir (2002: 122)"* (aktaran Özünel, 2017: 39-40).

Nardaniye'nin oyun oynarken kandırılıp hamile kalması; psikanalitik açıdan incelenecek başka bir boyuttur. Freud, çocuk oyunları için "Çocukların gerçek yaşantılarında, üzerinde iz bırakan her önemli olayı oyunlarında yineledikleri, böylece edindikleri izlenimin şiddetine göre tepkilerini ortaya koyduktan sonra kendilerini, içinde buldukları durumun efendisi kıldıkları açıktır. Ama öte yandan, çocukların tüm oyunlarının, onların üstünde egemenlik kuran bir dileğin, yani büyüme ve büyükler gibi davranmak dileğinin etkisi altında bulunduğu da gün gibi ortadadır" (Freud, 2014: 22).

Freud'un şöyle bir savı daha vardır. Kadınlar kendilerinde eksik olan penise karşı ilgi duymaktadırlar ve penis kıskançlığı yaşamaktadırlar. Bu kıskanılan uzuvdan vazgeçmek de yeni bir yaratım uğruna gerçekleşir; o da çocuk sahibi olmak. Freud kadınların, aslında penis isteğini bir kenara bırakıp onun yerine çocuk sahibi olma arzusu duyduklarını ve bu niyetlerinde babalarını bir aşk nesnesi olarak kabul ettiklerini söyler (Onfray: 2011 :357).

Freud'un bakış açısıyla oyuna ve çocukların oyun oynarken aldıkları hazza bakarak Nardaniye'nin oyun oynarken hamile kalma fikri, babasının yalnızlıktan kurtulup kendine bir eş bulmasının kendinde uyandırdığı sıkıntı ve annesiz kalmanın onu büyüme zorunda bıraktığı duygusuyla, babadan vazgeçip bir çocuk sahibi olmak ve kendini anne arketipinin yerine koyma isteği olarak okunabilir.

Nardaniye'nin üvey annesine seçtirilen simgeler, testi ve yılan nesnelere aittir. Bu Freudyan simgeleri, Fromm bir araya getirmiştir. Bunlar; "çubuk, ağaç, şemsiye, bıçak, kalem, çekiç, uçak"tır ve bunlar erkek genital organını simgelemektedir. "Mağara, şişe, kutu, kapı, mücevher kutusu, bahçe çiçek" gibi simgeler de kadın genital organını simgelemektedir (Dorson: 2011: 43). Ayrıca Freud, "Psikanalizin Özeti" isimli eserinde erkek ve kadın cinsel uzuvları için *"Güçlü ve aktif olan her şeyi eril olarak adlandırıyoruz; güçsüz ve pasif olan her şeyi dişil..."* diyerek simgelerin seçiminde nelerin etken olabileceğini göstermiştir (Onfray: 2011: 358).

Görüldüğü gibi üvey annenin seçtiği nesnelere olan yılanın, erkek cinsel organını; testinin de kadın cinsel organını sembolize ettiği, yılanın testinin içine atılması metaforunun da gebeliği sembolize ettiği düşünülebilir.

Nardaniye'ye hazırlanan bu sonla, babası Nardaniye'den vazgeçmiştir. Kızına kıyamayan baba çareyi kızını bir tepenin başında terk etmekte bulmuştur ve ona: "Haydi seni gezmeye götüreyim." deyip bir dağın tepesine çıkarır. Orada bir ağacın altına otururlar. Babası Nardaniye'ye: "Kızım, yoruldu, yat dizime de sana ninni söyleyeyim uyu." der. Nardaniye uyuyunca babası, içinde vızıldayan bir arı olan kamışı Nardaniye'nin başucuna bırakır ve böylelikle Nardaniye babasının oradan ayrıldığı anlamayacaktır.

Masalın bu kısmında seçilen simgeler de yine cinsel uzuvları akla getiren sembollerdir. "Kamış"ın erkeğin cinsel organını temsil ettiği düşünülürse babanın cinsel organını, içindeki "arı"nın ise üretkenliği ve üremeyi sembolize ettiğini düşünürsek Nardaniye'nin anne karnında oluşumunu sağlayan döl olduğunu düşünmek mümkün olacaktır. Ayrıca kamışın erkeksiliğini ve kadının eksikliğini belirtmek için Freud, "Cinsiyetler Arası Farklılığın Psikik Sonuçları" adlı eserinde şu söylemde bulunmuştur: "Kadın bedeni parçalanıp bozulmuş bir yaratıdır" der ve ardından eklediği cümlede de "üstün kamışa karşı eksik penis" ifadesiyle görüşünü savunur (Onfray, 2011: 356). Sembollerin de kadın ve erkek arasında oluşan psikik olaylardan etkilendiği Freud'un düşüncelerine göre varsayılabilir.

Babanın bu ayrılıştaki kızını tamamen bıraktığını bu simgeler yardımıyla görebilmek mümkündür. Dağın tepesine gelip bir ağacın altına oturmaları da yine sembolik bir çağırışımla akla getirmiştir. Bu ağaç sembolünün, Nardaniye'nin kurtulup sığınacağı erkek egemen bir yer bulacağını temsil ettiği düşünülebilir.

Nardaniye'nin dağ başına bırakılmasını toplumsal cinsiyet ve psikoanalitik kuram bağlamında düşünürsek; Nardaniye, yasaklı bir şey yapmış olduğu için cezalandırılmıştır. Masalda ataerkil bir toplum yapısını sembolize eden dağa bırakılma, terk edilme motifidir. Bu terk edilmenin sebebi ataerkil toplum kültürünün anaerkil toplumlarınkinden farklı işlemeden kaynaklanmaktadır. "Anaerkil kültürün temelinde ve özünde kan bağı, toprak bağı ve doğaya karşı bir teslimiyet vardır. Ataerkil kültürlerde ise kanuna saygı, akılcılık ve doğaya egemen olma eğilimleri daha yaygındır" (Fromm, 2017:197-198). Bu doğrultuda düşünüldüğünde Nardaniye itaatsiz sayılmakta ve cezalandırılmayı hak eden bir masal kahramanıdır.

Nardaniye'nin karnındaki yilandan dere kenarında kurtulması: Başına gelenlerin sebebi olan yılanın verdiği ağrı ile Nardaniye dere kenarına iner ve "Şurada bir abdest alayım. Allah'a sığınayım. Bakalım, Allah ne gösterir?" der. Bu durumu masal kahramanı burada yalnız kaldığında ve kimseden fayda gelemeyeceğini anlayınca çözümünü inanç pratiklerini uygulamakta bulmuştur. Bu, öğrenilmiş bir davranıştır.

Yılanın, su olan bir yerde dışarı çıkması ise çocuğun anne karnında, su içindeki pozisyonunu temsil ettiği düşünülebilir. Beraber, karnından yılan çıktıktan sonra Nardaniye'nin yeni bir hayata başlaması, su kültürünün yaratılışı temsil etmesiyle bağdaştırılabilir.

Nardaniye'nin Kırk Haramiler ile karşılaşması ve bir ağacın altında bırakılması, onun erkek egemen bir sığınma ve barınma yeri bulacağını işaret edebilmekte idi ve masalda, Nardaniye karnındaki yilandan kurtulduktan sonra kendine sığınacak bir yer arıyordu ve Kırk Haramiler'in evine rastlamıştı. Kırk Haramiler onu içeri alıp, odaya

geçip kendi aralarında bu kızın yanlarına alıp almama konusunda istişare etmişlerdi. Kız kardeş olarak onu yanlarına almaları hem Nardaniye'nin savunmasız bir kız olmasından hem de kız kardeş özelemlerinden ileri gelebilir.

Kırk Haramiler, Nardaniye'ye şefkat göstermişler ve masaldaki ağaç sembolünün simgelediği anlama uygun davranmışlardır. Fromm'a göre şefkat, "Freud'un inandığı gibi cinsel içgüdünün yüceltilmesinden değil, doğrudan doğruya kardeş sevgisinin sonucu olarak doğar ve fiziksel sevgi biçimlerinde olduğu gibi fiziksel olmayan sevgi biçimlerinde de ortaya çıkar" (Fromm, 1995: 57). Kırk Haramilerin kardeş sevgisi daha ağır basmıştır ve Nardaniye'yi kardeş olarak kabul etmek istemişlerdir. Aynı zamanda bu durum, Nardaniye'nin Kırk Haramiler'den biriyle değil, başka biriyle evleneceğine işaret etmektedir.

Kırk Haramiler'in -"Biz getirelim, sen pişir." demeleri: Toplumun bakış açısına bağlı olarak belirlenmiş cinsiyet şemaları vardır. Bu masalda, Kırk Haramiler'in Nardaniye'ye söylemiş oldukları "Biz getirelim, sen pişir." sözünde kadınların kalıplaşmış şemasına ait olan kadın pişirir, doyurur, temizler anlayışı görülmektedir. Buna paralel olarak Freud'un da kadınlara karşı bakış açısı bu doğrultudadır. Kadınları, erkeklerin itaati altında bulunması gereken güçsüz insanlar olarak görmektedir.

Freud kadınların mesleki açıdan bir özerklik arayışına girmemeleri gerektiğini söylemiş ve iyi bir eş, iyi bir anne olmalarının onlar için yeterli olacağını vurgulamıştır. Bunları söylerken kadınların fizyolojisini ön planda tutmuştur. Kadın fizyolojisinin, fallik modele ilişkin olarak bir kesintiye uğradığını düşünür. Freud, bu düşüncelerini savunur nitelikte olan cümlelerini nişanlısına da yazmıştır ve cümlesi şu şekildedir: "Doğa, kadınlara güzellik, zarafet ve iyilik vermiştir; daha fazlasını istemelerine gerek yoktur" (Onfray, 2011: 354).

Üvey annenin en güzel olmak istemesi; Freud'un kuramına göre narsistik kişilik bozukluğunu temsil etmekte olan bir durumdur. Narsisizm, libidonun yani hazzın insanın kendine yönelmesinden başka bir şey değildir. Nardaniye'nin üvey annesi libidosu kendine dönük bir kişiliktir. "Narsisizm, insanın gelişimindeki ilk evredir; yaşamının sonraki evrelerinde narsisizme geri dönen kişi sevmeye yetisini yitirir; aşırı durumlarda da çıldırır" (Fromm, 1995: 59). Bu tanım, tam olarak Nardaniye'nin üvey annesini tanımlamaktadır. Ay ile konuşmasında Ay'a sorduğu "Ayım, ayım. Sen mi güzel, ben mi güzel?" sorusuna aldığı "Ne sen güzel, ne ben güzel, ille de Nardaniye Hanım güzel." cevabından sonra çok sinirlenir ve saf çıkarıcı hareket sergileyerek Nardaniye'yi öldürme planları yapmaya başlar. Buradan da psikanalitik bakış açısıyla düşünüldüğünde narsisizm kişilik bozukluğuna yakalanmış olanların özgeci davranışlardan yoksun olduğu düşüncesine ulaşırız.

Üvey anne, Nardaniye'den kurtulma amacına onu zehirleyerek ulaşacağına inanmıştır ve kılık değiştirip yaşlı bir teyze kılığına girmiştir. Masalda üvey annenin iki kere kılık ve kişilik değiştirdiğini görmekteyiz. İlki, babasıyla evlenmek için Nardaniye'ye iyi görünerek, "Ben sana şöyle bakarım böyle bakarım." diyerek onu kandırdığı zamandır. İkincisi ise yaşlı kadın kılığına girerek yine kendini iyi ve insanda şefkat uyandıracak bir kılığa sokmuştur. Üvey annenin bu davranışları narsistik kişilik bozukluğunun özelliklerini taşımaktadır. Kılık değiştirmenin masalarda Freudyen bakış açısıyla olumsuzlamaya müsait olduğu gözlemlenmektedir.

Üvey annenin Nardaniye'yi zehirlenmesi: Üvey anne; Nardaniye'yi, zehirlediği kiraz ve sakızla öldürmeye çalışmıştır. Masaldaki yemekle zehirlenme motifi oral meseleler üzerinde durulacağını göstermektedir. Burada masalın başlangıcında da olduğu gibi

yemekle kandırma ve yemekle zehirleme motifi vardır. Buradaki başa dönüş; anneden ilk ayrılışı, ikincisi ise ikinci ayrılışı temsil etmektedir.

Bebeklerin doğumdan 1,5 yaşına kadar geçirdikleri süreç oral evredir ve bu evrede çocukların tek sosyal aktiviteleri emmedir. Bebekler emme ile karnının doyurulması, güvende olma, sevildiğini hissetme gibi duygulara kapılırlar. Anneden ilk kopuş, memeden ilk ayrılış anlamına gelmektedir.

Nardaniye'yi üvey annesinin ikinci defa öldürmek istemesi, psikanalizde yinelemenin bastırılmasıdır. Freud, yinelemenin kendi içinde bir haz kaynağı olduğunu söyler. Üvey anne de birincide yaşadığı doyumsuzluğun giderilmesi için ikinci kez içindeki yinelemeci hazzı ortaya çıkarmış ve aynı yola başvurmuştur.

Altın tabut motifi: Freud'un simgeselliğinde uzun, sivri ve güçlü bir yapıya sahip olan nesnelere, erkek cinsel organını temsil etmekteydi. Kırk Haramiler'in Nardaniye'yi öldürerek sanarak altından bir tabuta koymaları, masal kahramanının yeniden erkek egemen bir hayata geçiş yaşayacağını düşündürebilir. Aynı zamanda bunun yeniden bir doğuşu işaret ettiği de düşünülebilir. Nitekim Nardaniye şehzadeye verilir ve şehzade, onun cansız halinin bile ayın on dördü gibi güzel olmasından dolayı Nardaniye'ye âşık olur. Eğer Nardaniye uyanırsa bu aşkın evlilikle sonuçlanacağı da açıktır. Masallarda güçsüz ve korunmaya muhtaç olarak anlatılan güzel genç kızlar, kendilerini kurtaran erkeklerle evlenirler.

SONUÇ

Halk bilimi ürünlerini belirli kuramlara göre incelemek alanın bakış açısını geliştirmiştir. Bu kuramların içinde, Psikanalitik Halk Bilimi Kuramı önemli bir yer tutmaktadır ve çalışmanın konusu olan masal incelemelerinde de işlerlik kazanmıştır. Bu kuram, giderek yalnızlaşan insanoğlunun halk bilimi, edebiyat, sanat ve diğer dallarda ortaya koyduğu eserlerin altında yatan sebepleri ve inandığı değerlerin şekillenmesinde, kişilik hallerinin incelenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu yönüyle psikanalitik kuram, cansız metinlerin içindeki canlı yapıları da bulup çıkarmaktadır.

Bu çalışmanın doğrultusunda, masalı oluşturan toplumun kültürel kodlarının ve toplumsal bilincin masala yansıdığı açıkça görülmüştür. Nardaniye Hanım Masalı, Freudyan bir bakış açısıyla okunduğunda Freud'un savlarını destekler birtakım motif ve metaforların ortaya çıktığı görülmüştür. Freud simgeciliğindeki yılan, testi, ağaç, kamış, kiraz, tabut gibi nesnelere ve olay örgüsünü oluşturan bazı motifler psikoanalitik bir okuma yapmayı olanaklı kılmıştır.

Çalışmanın sonucunda genel bir yargıya varmak gerekirse; Nardaniye Hanım Masalı'nın bu kuram doğrultusunda ortaya çıkmadığı fakat psikanalitik kuram bağlamında incelenmeye uygun bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

Abraham, K. (2017). *Rüyalar ve Mitler*. Çev.Emine Nur Gökçe. Pinhan Yayıncılık. İstanbul.

Berne, E. (1988). *Herkes İçin Psikiyatri ve Psikoanaliz Rehberi*. Çev. Emre Kapkın, Yaprak Yayınları. İstanbul.

Boratav, P. N. (1992). *Zaman Zaman İçinde*. Adam Yayınları. İstanbul.

Craib, I. (2004). *Psikanaliz Nedir*. Çev. Ali Kılıçlıoğlu. Say Yayınları. İstanbul.

- Çobanoğlu. Ö. (2008). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Akçağ Yayınları. Ankara.
- Dorson. M. R. (2011). “*Psikoanalitik Kuram.*” Günümüz Folklor Kuramları. Çev. Selcan Gürçayır ve Yeliz Özay. Geleneksel Yayıncılık. Ankara.
- Ekici. M. (2014). “Kuramlar ve Yöntemler.” Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Grafiker Yayınları. Ankara.
- Freud. S.. (2014). *Haz İlkesinin Ötesinde*. Çev.Mehmet Ökten. Tutku Yayınevi. Ankara.
- Fromm. E. (1995). *Sevme Sanatı*. Çev.Yurdanur Salman. Payel Yayınları. İstanbul.
- Fromm. E. (2017). *Rüyalar Masallar Mitler Sembol Dilinin Çözümlemesi*. Çev. Aydın Arıtan-Kaan H. Ökten. Say Yayınları. İstanbul.
- MEGEP. (2009). “Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Çocuğun Gelişimi”. Milli Eğitim Bakanlığı. Ankara.
- Onfray. M. (2011). *Bir Putun Alacakaranlığı: Freudvari Bir Masal*. Çev. Menekşe Tokyay. Sel Yayıncılık. İstanbul.
- Özünel. E. Ö. (2017). *Masal Mekânında Kadın Olmak*. Geleneksel Yayıncılık. Ankara.
- Smith, P. (2001). *Kültürel Kuram*. Çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu. Babil Yayınları. İstanbul.
- http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Geli%C5%9Fim.pdf